

4 De betekenis van Europa voor en in de globalisering

4.1 Algemene benadering

Het belang van de EU

Om sterk te staan in het globaliseringsproces heeft Nederland de EU nodig. Nederland is – evenals andere lidstaten van de EU – te klein om de spelregels voor het globaliseringsproces als zodanig, bijvoorbeeld de internationale handel, te kunnen beïnvloeden en vorm geven. De EU heeft wél het gewicht om de globalisering gestalte te geven in het belang van de burgers en bedrijven, waarbij zij geleid wordt door zijn gemeenschappelijke waarden en beginselen¹. Daarbij is het overigens goed zich te realiseren dat de EU qua bevolkingsomvang relatief steeds kleiner wordt. In 1950 telde Europa nog 15 procent van de wereld-bevolking, in 2005 nog 7 procent en in 2040 naar schatting 3 procent.

De EU is een waardengemeenschap, waarbij het gaat om beginselen als democratie, grondrechten voor het individu, redelijke inkomensverhoudingen en werkomstandigheden, duurzaamheid en een sociaal vangnet. Haar doelstellingen weerspiegelen het brede welvaartsbegrip. Het gaat daarbij om een economie, die economisch en sociaal sterk is en tegelijk intrinsiek rekening houdt met onze (mondiale) leefomgeving op basis van de *Triple P* (*profit, people, planet*). Hiervoor wordt wel de term ‘duurzaamheid’ in brede zin gebruikt.

Ook voor het benutten van de voordelen van globalisering en de positie van het Nederlandse bedrijfsleven is de EU zeer belangrijk. Dit is in essentie terug te voeren op de schaalvoordelen van de interne markt. Daarnaast speelt de EU een rol bij het vergemakkelijken van aanpassingsprocessen. Dit hoofdstuk gaat over de vraag hoe Nederland samen met andere lidstaten de EU kan benutten om de brede welvaartseffecten van globalisering te versterken.

Het huidige kabinet heeft als eerste pijler (van de in totaal zes) van zijn regeerakkoord geformuleerd: ‘Een actieve en constructieve rol van Nederland in Europa en de wereld’ met als toelichting daarop:

Nederland heeft van oudsher een open en positieve houding tegenover de wereld en Europa. Die ‘open geest’ heeft ons welvaart, stabiliteit en een hoge kwaliteit van leven gebracht (...). Daarom stelt Nederland zich actief op in internationale organisaties en de Europese instellingen.

Ook de raad onderschrijft het belang van een open en actieve opstelling van Nederland in internationaal en dus ook Europees verband, waarvan het regeerakkoord spreekt.

---

1 *Europese Raad van Brussel, 14 december 2007: Conclusies van het voorzitterschap, bijlage Verklaring van de EU over de globalisering, Brussel.*

Leeswijzer bij dit hoofdstuk

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Om te beginnen staat paragraaf 4.2 stil bij de relatie tussen het nationale en het Europese beleid. Daarbij wordt ook ingegaan op het Verdrag van Lissabon. Daarna behandelt paragraaf 4.3 het Lissabon-proces, gericht op de modernisering van de Europese economie. Dit vormt de spil van het sociaal-economische beleid van de EU. Het Lissabon-proces kent een nationale en een Europese dimensie. Dit hoofdstuk richt zich vooral op de Europese dimensie die bestaat uit het goed laten functioneren van de interne markt en als onderdeel daarvan het scheppen van een Europese kennisruimte. Gezamenlijk optreden in Europees verband heeft ook duidelijke meerwaarde om mondiale problemen als energieschaarste en klimaatverandering aan te pakken. Dit wordt in paragraaf 4.4 behandeld. Tot slot gaat paragraaf 4.5 in op de bijdrage die de EU kan leveren bij het bepalen van de spelregels van het globaliseringsproces. Daarbij wordt ingegaan op sovereign wealth funds, financieel toezicht en internationale medezeggenschap. Het externe handelsbeleid van de EU komt in de volgende hoofdstukken uitgebreid aan bod.

4.2 De EU en de lidstaten: het Verdrag van Lissabon (2007)

De EU is en blijft een unieke samenwerking van nationale staten, ergens tussen federatie en internationale organisatie in. De EU is ingesteld om de gemeenschappelijke doelstellingen van de lidstaten te verwezenlijken waartoe de lidstaten de EU bepaalde bevoegdheden toedelen. Deze doelstellingen sluiten op sociaal-economisch gebied aan bij het brede welvaartsbegrip: bevorderen van duurzame ontwikkeling op basis van evenwichtige groei en prijsstabiliteit, een sociale markteconomie met een groot concurrentievermogen die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang en een hoog niveau van bescherming en verbetering van het milieu.

Gelet op de delegatie van bevoegdheden en de institutionele structuur die daarbij hoort (Europese Commissie, Raad, Europees Parlement, Hof van Justitie), en de rechten die burgers op grond van het EU kunnen doen gelden, is de EU echter veel meer dan een internationale organisatie. Dat maakt het nog niet tot een federale staat: aan de EU zijn geen essentiële staatsfuncties gedelegeerd zoals de verdediging van de territoriale integriteit, de handhaving van de openbare orde en de nationale veiligheid². Ook kan de EU geen belasting opleggen aan burgers en bedrijven. Het unieke karakter van de EU in het volkenrecht kan het best worden omschreven als een organisatie van soevereine staten, waarin de burgers van de lidstaten ook burger van de Unie zijn³.

² Zie ook Verdrag van Lissabon betreffende de Europese Unie, artikel 4(2).

³ Zie: J. A. Hoeksma (2008) De EU als Unie van burgers en lidstaten, *Nederlands Juristenblad (NJB)*, 83 (2008) 6 (8 februari), p. 330-334.

De EU komt dus niet in de plaats van de nationale staat, maar vormt daarop een aanvulling⁴. Europese besluiten komen altijd met medewerking van ten minste een gekwalificeerde meerderheid van de lidstaten tot stand en kunnen alleen via de lidstaten worden uitgevoerd en gehandhaafd. De lidstaten kunnen niet meer functioneren zonder de EU, maar de instellingen van de EU kunnen ook niet functioneren zonder de medewerking van de wetgever, het bestuur en de rechter van de lidstaten. Deze spelen een Europese rol: zij dragen bij aan het proces van wetgeving, beleid en rechtsvorming op Europees niveau. In die zin is Europese beleid binnenlands beleid. De regering heeft daarbij een spilfunctie als onderdeel van het politieke systeem van de EU enerzijds en in relatie tot de eigen burgers anderzijds.⁵

Nationale staten worden in toenemende mate geconfronteerd met grensoverschrijdende vraagstukken zoals energiezekerheid, klimaat en migratie. Deze mondiale problemen kunnen het beste door de lidstaten gezamenlijk worden aangepakt in de EU. De beleidsagenda's op nationaal, Europees en mondiaal niveau lopen hierdoor steeds meer in elkaar over. Europa kan meer gewicht in de schaal leggen dan de afzonderlijke landen in de wereldpolitiek en de wereldhandel. Dit stelt de EU collectief beter in staat haar belangen en waarden in de wereld na te streven. De lidstaten hebben de bevoegdheid voor het externe handelsbeleid aan de EU gedelegeerd. Dit betekent dat de lidstaten dit beleid gezamenlijk uitoefenen en de Europese Commissie een mandaat geven om de handelsbesprekingen te voeren (zie kader).

Overdracht van bevoegdheden en beleidsruimte

De overdracht van de bevoegdheid op het terrein van het externe handelsbeleid, waar de EU een exclusieve bevoegdheid heeft, impliceert niet dat lidstaten de beleidsruimte verliezen aan de Europese Commissie. Deze heeft weliswaar een bepaalde autonomie in het externe handelsbeleid, maar zij is gebonden aan de gezamenlijke beleidsoriëntaties van de lidstaten. In die zin wordt de beleidsruimte door de lidstaten 'gepooled'. Dit gebeurt omdat de materiële of feitelijke beleidsruimte van de afzonderlijke lidstaten klein is en gezamenlijke optreden duidelijk voordelen heeft (het subsidiariteitsbeginsel). Een relatief klein land als Nederland bijvoorbeeld zou op zijn eentje nauwelijks invloed kunnen uitoefenen op de regels van het wereldhandelssysteem.

Dit jaar bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU) precies 10 jaar. De EMU vormt een ander voorbeeld van het belang van de EU in relatie tot het globaliseringsproces.

4 Zie: *Referendum Europese Grondwet*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, TK 29 993, nr. 21 *Advies Raad van State inz. de gevolgen van de Europese arrangementen voor de positie en het functioneren van de nationale staatsinstellingen en hun onderlinge verhouding*.

5 Zie: WRR (2007) *Europa in Nederland*, Den Haag, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, p. 62.

Inmiddels is in 15 van de 27 EU-lidstaten (van de 15 'oude' EU-lidstaten niet in het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Zweden) de euro als betaalmiddel ingevoerd. In 2009 volgt waarschijnlijk Slowakije en wellicht opnieuw enkele landen. In het verleden leidde een waardedaling van de dollar tot grote valutaonrust op de Europese markten. Dit zette de intra-Europese wisselkoersen onder druk en vormde daarmee een bedreiging voor de interne markt. De monetaire unie blijkt individuele landen en de interne markt effectief te beschermen tegen de mondiale valutaonrust. Naar aanleiding van het 10-jarig bestaan heeft de Commissie het rapport *EMU@10: Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union* gepubliceerd. Het rapport laat zien dat de euro gezorgd heeft voor prijsstabiliteit; daarnaast zijn de rentevoeten binnen de eurozone gedaald sinds de invoering. De intra-Europese handel is gestegen en hierbij heeft de euro een grote rol gespeeld. Volgens het rapport moet het functioneren van de EMU verbeterd worden; daarnaast zijn structurele hervormingen nodig en moeten de verschillen tussen lidstaten weggenomen worden. Ook moet de euro internationaal een sterkere rol spelen.⁶

Zoals de SER in zijn *Verklaring naar aanleiding van vijftig jaar Verdrag van Rome* concludeerde, komt het vermogen om effectief te opereren onder druk doordat de huidige regels voor het nemen van besluiten onvoldoende zijn aangepast aan de uitbreiding van het aantal lidstaten naar 27 (zie kader). Ook bieden de huidige regels onvoldoende mogelijkheden voor gezamenlijk optreden op nieuwe, door de burgers belangrijk geachte, terreinen zoals terrorismebestrijding, asiel- en migratiebeleid, energiezekerheid en milieubescherming, innovatie en onderzoek.

De betrokkenheid van de SER bij de Europese Integratie

De SER is vanaf de oprichting van de Europese Economisch Gemeenschap in 1957 (nu Europese Unie) nauw betrokken geweest bij het Europese integratieproces. Deze betrokkenheid komt voort uit het besef dat Europese samenwerking essentieel is voor het realiseren van sociaal-economische doelstellingen. De SER heeft in de ruim vijftig jaar sinds de oprichting van de EEG bijna tweehonderd adviezen uitgebracht over de Europese integratie.

De Europese integratie kreeg met de val van de Berlijnse Muur en het einde van het communisme een enorme impuls. Daardoor rees ook de vraag wat daarin nog de rol van de overlegeconomie kon zijn. De raad sprak zich over een en ander uit in het advies *Convergentie en overlegeconomie* (1992), dat in zekere zin gezien kan worden als de brede basis van de daarna volgende adviezen. Voor de sociaal-economische betekenis in brede zin van Europa zij ook verwezen naar het rapport *Met Europa meer groei* (2004) van de Commissie SED van de raad.

6 Zie voor de tekst van het rapport: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu10/reports_en.htm .

Een sterk Europa veronderstelt dus zowel sterke lidstaten als een EU die het vermogen heeft effectief te opereren. Het Verdrag van Lissabon in december 2007 door de EU-regeringsleiders ondertekend, biedt de basis voor een efficiënter functioneren van de EU in het licht van de uitbreiding en om 'nieuwe' grensoverschrijdende vraagstukken zoals klimaatverandering, terrorisme en migratie aan te pakken. Het Verdrag bevat ook meer duidelijkheid over de bevoegdheidsverdeling tussen de EU en de lidstaten en versterkt de borging van publieke belangen. Het Verdrag legt ook het unieke karakter van de Unie in die zin vast, dat het de Unie omschrijft als een Unie van burgers en lidstaten.

De ontwerp-Grondwet en het Verdrag van Lissabon

Het meest wezenlijke verschil tussen de ontwerp-Grondwet en dit Verdrag is dat het is ontdaan van grondwettelijke elementen zoals vlag en hymne (maar deze blijven feitelijk wel bestaan). De harde kern van institutionele hervormingen is terecht behouden:

- Uitbreiding van besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid op vele terreinen, waaronder justitie, politie, educatie, economische politiek en migratie.
- De aangepaste stemmenweging in de Europese Raad op basis van bevolkingsomvang gaat in per 2014 (met uitloop in speciale gevallen tot 2017). Dit houdt in dat voorstellen zijn aangenomen als tenminste 55% van de EU-leden die samen 65% van de totale bevolking vertegenwoordigen, voor zijn.
- Lidstaten behouden vetorecht over buitenlands beleid, defensiebeleid, sociale zekerheid, belastingen, cultuur en vaststelling van de begroting.
- Meer zeggenschap voor het Europees Parlement (medebeslissingsrecht) op het terrein van landbouw, justitie en binnenlandse zaken.
- De EU krijgt een vaste voorzitter van de Europese Raad van regeringsleiders voor telkens 2,5 jaar. Het halfjaarlijkse voorzitterschap door lidstaten van de vakraden blijft behouden.
- De Europese Commissie wordt vanaf 2014 verkleind tot 15 leden, die per toerbeurt door lidstaten worden voorgedragen. Niet iedere lidstaat is dus in de Commissie vertegenwoordigd.
- Instelling van een 'Hoge Vertegenwoordiger' die het buitenlands beleid van de EU coördineert, inclusief het opzetten van een eigen diplomatieke dienst. De Hoge Vertegenwoordiger is tevens vicevoorzitter van de Europese Commissie.

De nationale parlementen krijgen tegelijk meer invloed bij de subsidiariteits-toets. Indien tenminste een derde van de nationale parlementen vindt dat een Europees wetsvoorstel de soevereiniteit raakt, moet de Europese Commissie het voorstel opnieuw in overweging nemen. Indien een meerderheid van de parlementen bezwaar heeft tegen een voorstel, en de Europese Commissie na heroverweging toch vasthoudt aan het voorstel, dan wordt het niet verder in behandeling genomen als ten minste 55 procent van leden van de Raad of het Europees Parlement dat wenst.

In het Verdrag is ook voor het eerst een bindende verwijzing naar het uit 2000 stammende Handvest van de Grondrechten opgenomen (die echter niet geldt voor het Verenigd Koninkrijk en Polen).

Het streven naar evenwicht tussen publieke en private belangen blijkt uit het – op aandringen van Nederland – bij het nieuwe Verdrag vastgestelde Protocol inzake ‘diensten van algemeen belang’ (DAB). Met dit Protocol wordt – voor het eerst in EU-kader – helder aangegeven dat het de lidstaten zijn die vaststellen of een bepaalde dienst als DAB wordt aangeboden, opgedragen en georganiseerd. Als dit expliciet gebeurt, zijn de interne marktregels niet op deze dienst van toepassing. Het Protocol noemt ook een aantal gedeelde waarden met betrekking tot ‘Diensten van Algemeen Economisch Belang’. Aldus wordt in EU-kader een verduidelijking geboden over de verenigbaarheid van de interne-marktgedachte met de inrichting van tal van publieke voorzieningen (zoals woningcorporaties, ziekenhuizen et cetera).

Begin juni 2008 heeft de Tweede Kamer het Verdrag van Lissabon in grote meerderheid aanvaard. De Eerste Kamer zal het begin juli a.s. behandelen. Inmiddels hebben 19 lidstaten het Verdrag van Lissabon geratificeerd. De Ierse bevolking heeft op 13 juni 2008 in een referendum het Verdrag afgewezen. De raad betreurt dit. De Nederlandse regering is van mening dat dit niet betekent dat andere lidstaten zouden moeten stoppen met het goedkeuringsproces en ziet geen reden om het desbetreffende wetsvoorstel in te trekken⁷.

Oordeel van de raad

Al met al verwelkomt de raad het Verdrag van Lissabon als nieuwe institutionele basis voor een EU-beleid dat gebaseerd is op adequate besluitvorming van met name grensoverschrijdende vraagstukken enerzijds en respect voor de subsidiariteit bij de uitoefening van gedeelde bevoegdheden anderzijds. Hiermee is de EU een meer pragmatische weg ingeslagen, die de basis legt voor meer vertrouwen in de EU.

De raad benadrukt ook het belang van de in het Verdrag opgenomen ‘doorverwijzing’ – en daarmee aanvaarding – van het Handvest van de Grondrechten.

In het verleden is de EU geleidelijk gegroeid van 6 naar 27 leden. Er zijn thans 3 kandidaat-lidstaten (Kroatië, Macedonië, Turkije). Bij het open, naar buiten gerichte karakter van de EU hoort naar het oordeel van de raad ook, zoals in eerdere adviezen uitgesproken, dat er ruimte is voor nieuwe lidstaten, uiteraard in het licht van de in het Verdrag vastgelegde criteria⁸.

7 Zie ook Stichting van de Arbeid (2005) *Het Grondwettelijk Verdrag van Europa en de betekenis daarvan voor sociaal-economisch Nederland*, publicatienr. 3/05, Den Haag.

8 Op de Europese Top van 2006 is ook uitgesproken dat “de toekomst van de landen van de Westelijke Balkan in de Europese Unie ligt”. Inmiddels zijn – als voorfase tot een lidmaatschap – Stabilisatie- en Associatie-Akkoorden gesloten met Albanië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro en begin mei jl. ook met Servië, zij het dat de inwerkingtreding van dat akkoord is opgeschort.

4.3 De Lissabon-strategie als spil van het sociaal-economisch beleid

4.3.1 De Lissabon-strategie: algemeen overzicht

De EU wil haar interne en het externe beleid in stelling brengen om in te spelen op de kansen en uitdagingen van globalisering. Het externe beleid komt in paragraaf 4.4 aan de orde.

De spil van het interne sociaal-economische beleid is de Lissabon-strategie uit 2000, gericht op de modernisering van de Europese economie⁹. Het streven is om de Europese economieën om te vormen tot de meest dynamische en concurrerende kenniseconomieën, gericht op duurzaamheid en met een sterke sociale dimensie. De duurzaamheidsdimensie van de Lissabonagenda krijgt onder andere gestalte door het energie- en klimaatbeleid, het specifieke milieubeleid (zie paragraaf 4.4) en de consumentenbescherming.

Het Lissabon-proces komt voort uit het besef dat Europa economisch nog onvoldoende presteert – en dit in een wereld waarin Europa te maken heeft met nieuwe krachtige concurrenten en komt te staan voor grote en groeiende vergrijzingslasten. Verhoging van productiviteitsgroei en participatie staan centraal. Ook aandacht voor de vergrijzingsproblematiek en de consequenties ervan voor de publieke financiën zijn belangrijke punten.

De Lissabon-strategie heeft een nationale en een Europese dimensie.

De nationale dimensie

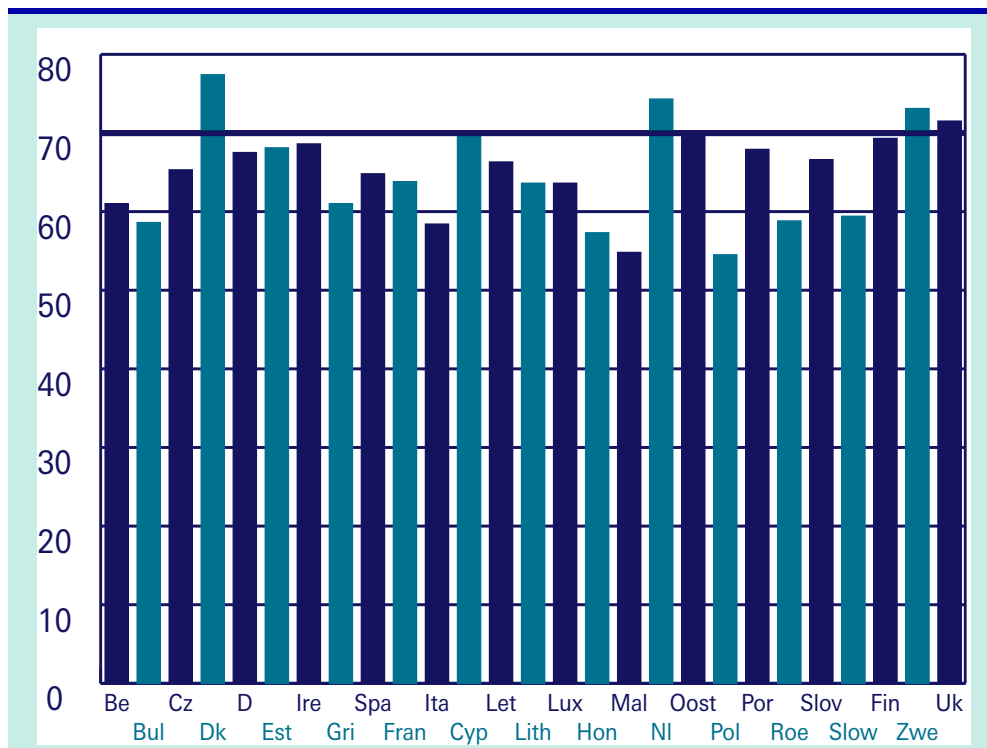
De nationale dimensie heeft vooral betrekking op het bespreken en volgen van de voortgang van het beleid in de lidstaten en de vraag welke mogelijkheden er zijn om hierbij van elkaar te leren. Hiertoe zijn doelstellingen geformuleerd die onder andere betrekking hebben op de verhoging van de participatiegraad en de R&D-uitgaven als procent van het bbp¹⁰. Wat de algemene participatiegraad betreft streeft de EU naar een niveau van 70 procent in 2010, en een participatiegraad van vrouwen van 60 procent en voor ouderen van 50 procent. Het streefniveau voor de R&D-uitgaven in 2010 is 3 procent van het bbp.

Figuur 4.1 geeft de stand van zaken aan met betrekking tot de realisatie van de algemene participatiedoelstelling van 70 procent in 2010. Duidelijk is dat deze doelstelling in veel landen in 2006 nog niet gehaald is en tevens dat Nederland relatief gunstig scoort.

9 Zie uitgebreider: SER (2004) *Advies Evaluatie van de Lissabon-strategie*, publicatienr. 04/10, Den Haag.

10 Zie uitgebreider: SER (2006) *Advies Welvaartgroei door en voor iedereen*, [mlt-advies], op.cit., p. 12.

figuur 4.1 Participatiegraad (personen), EU-27 (2006)

Toelichting: de participatiegraad is berekend als het aantal werkzame personen in de leeftijd 15-64 jaar gedeeld door het totaal aantal personen in deze leeftijdsgroep.
Bron: Eurostat.

De nationale dimensie bevat ook de sociale component van de Lissabon-agenda (zie kader).

De sociale component van de Lissabon-agenda

Het strategische doel van Lissabon bevat met de zinsnede 'met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang' een duidelijke sociale component. Dit wil echter niet zeggen dat de hiervan afgeleide gemeenschappelijke doelstellingen op sociaal gebied ook via de Europese Unie moeten worden gerealiseerd. Zo hebben de verschillende stelsels van sociale zekerheid en bescherming een sterke nationale verankering. Daarnaast hebben de sociale partners – op nationaal en decentraal niveau – een eigen verantwoordelijkheid voor belangrijke aspecten van het sociale beleid.

Dit neemt niet weg dat de sociale dimensie om verschillende redenen een zelfstandige positie in het integratieproces toekomt:

- de vrijmaking van het werknemersverkeer binnen de EU vraagt om afstemming van sociale zekerheid voor migrerende werknemers;
- een goed stelsel van sociale bescherming en een goed sociaal klimaat bevorderen het vestigings- en ondernemingsklimaat;

- een herkenbare sociale dimensie is nodig voor de maatschappelijke aanvaarding van de economische integratie;
  - onaanvaardbare vormen van beleidsconcurrentie moeten worden tegengegaan, bijvoorbeeld in verband met de veiligheid en gezondheid op het werk.
- Bron: SER (2004) *Advies Evaluatie van de Lissabon-strategie*, publicatienr. 04/10, Den Haag, pp. 47-48.

Belangrijk onderdeel van de modernisering van het Europese sociale model betreft flexicurity (zie ook paragraaf 3.6). In de Mededeling *More and better jobs through flexibility and security* wordt dit begrip door de Europese Commissie als volgt omschreven¹¹:

Flexicurity aims at ensuring that EU citizens can enjoy a high level of employment security, i.e. the possibility to easily find a job at every stage of active life and have a good prospect for career development in a quickly changing economic environment. It also aims at helping employees and employers alike to fully reap the opportunities presented by globalisation. It therefore creates a situation in which security and flexibility can reinforce each other.

De Europese Raad heeft hiervoor inmiddels een gemeenschappelijke aanpak aangenomen¹². De Europese sociale partners zijn mede betrokken geweest bij de uitwerking van de principes die in de gemeenschappelijke aanpak zijn neergelegd.

Dit jaar zal de Sociale Midterm Review gepresenteerd worden door de Europese Commissie als onderdeel van de Lissabon-strategie. Het kabinet heeft een adviesaanvraag aan de SER aangekondigd over de Midterm Review. De Raad zal hierover adviseren, mede in het licht van dit advies over de globalisering en het flexicurity-concept.

De EU kan direct bijdragen aan het verlagen van de aanpassingskosten door de gelden uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) en het Europese globaliseringsfonds. Het verlagen van de aanpassingskosten blijft echter primair een zaak van de lidstaten en sociale partners. De ESF-gelden moeten bij voorbaat worden besteed aan projecten die bijdragen aan het behalen van de Lissabon-doelstellingen (zie kader). De Europese sociale partners hebben – in het kader van de Sociale Dialoog – al in 2002 en 2003 een drietal seminars met concrete casus van ondernemingen uit diverse EU-landen georganiseerd over herstructurering respectievelijk het managen van verandering en de sociale consequenties daarvan. Mede als uitvloeisel daarvan werd door hen in oktober 2003 het document *Orientalions for reference in managing change and its social consequences* vastgesteld. In 2005 werd door hen een gezamenlijke studie uitgevoerd over herstructurering in de 10 nieuwe EU-landen, wederom in het kader van de Sociale Dialoog. De huidige studie heeft betrekking op 10 oude EU-landen, waarover op 19 en 20 juni 2008 een 'synthesis seminar' plaatsvindt (een

11 Zie: COM(2007) 359 final *Towards Common Principles of Flexicurity: More and better jobs through flexibility and security*, Brussel, Europese Commissie, p. 4.

12 *Europese Raad van Brussel, 14 december 2007: Conclusies van het voorzitterschap*, Brussel, Raad van de Europese Unie, p. 14. Eerder werd door de Commissie het Groenboek Arbeidsrecht gepresenteerd, gericht op modernisering van het arbeidsovereenkomstenrecht. In de SER vond hierover op 31 januari 2007 een consultatief overleg plaats.

deelseminar vond in 2007 plaats in Nederland). De laatste fase met nog eens 7 landen is voorzien voor eind 2008.

Het Europese Sociaal Fonds (ESF) en globaliseringsfonds (EGF)

Het ESF is het belangrijkste instrument van de Europese Unie om te investeren in mensen. Jaarlijks spendeert het ESF meer dan 10 miljard euro in alle lidstaten samen. De fondsen zijn geconcentreerd op de minst ontwikkelde regio's en lidstaten, die driekwart van alle fondsen ontvangen.

In de zogeheten strategische richtsnoeren inzake cohesie, die een indicatief kader bieden voor de lidstaten bij de voorbereiding van hun plannen voor de besteding van de cohesiefondsen, is vastgelegd waaraan de ESF-gelden bij prioriteit moeten worden besteed: aan het toegankelijker maken van de arbeidsmarkt, het vergroten van het aanpassingsvermogen van werknemers en bedrijven en meer investeringen in menselijk kapitaal^a. Op deze wijze is een koppeling gemaakt met de Lissabon-doelstellingen. Deze verplichte prioritering geldt voor driekwart van de ESF-gelden die gaan naar de 15 oude lidstaten. De 12 nieuwe lidstaten worden aangemoedigd zich aan de prioritering te houden.

Sinds december 2006 beschikt de Europese Unie over een globaliseringsfonds (EGF). De regels en de criteria zoals deze gelden voor een beroep op het EGF, zijn vastgelegd in Verordening (EG) 1927/2006. Een financiële bijdrage uit het EGF wordt toegekend indien grote structurele veranderingen in de wereldhandelspatronen leiden tot een ernstige ontwrichting van de economie, zoals een substantiële toename van de invoer naar de EU, een snelle daling van het marktaandeel van de EU in een bepaalde sector, of verplaatsing van bedrijfsactiviteiten naar derde landen.

Om in aanmerking te komen voor steun uit het EGF dient op hoofdlijnen aan de volgende criteria voldaan te worden:

- het massaontslag betreft minimaal 1000 personen;
- aangetoond moet worden dat de ontslagen het gevolg zijn van globalisering (bijvoorbeeld de verplaatsing van arbeid naar staten buiten de Europese Unie);
- de activiteiten betreffen individuele dienstverlening om ontslagen werknemers aan het werk te helpen;
- de activiteiten vormen een aanvulling op het structuurbeleid van de Europese Unie en op de reguliere maatregelen van de lidstaat.

De criteria worden strikt gehanteerd. Voor de hele Unie is een bedrag van € 500 miljoen per jaar beschikbaar. De steun bedraagt 50 procent van de kosten voor maximaal 12 maanden vanaf het indienen van de aanvraag.

Tot nu toe zijn de uitkeringen uit het globaliseringsfonds naar ontslagen werknemers uit Frankrijk, Duitsland en Finland gegaan. In Nederland komen massaontslagen waarbij meer dan 1000 werknemers worden getroffen door verplaatsing naar het buitenland, zelden voor^b. Het globaliseringsfonds lijkt dan ook van

weinig praktische betekenis voor de ondersteuning van door overplaatsing of reorganisatie getroffen Nederlandse werknemers.

- a Zie: Raad (2008) *Beschikking van de Raad van 6 oktober betreffende communautaire strategische richtsnoeren inzake sociale cohesie*, PB L 291/11, 21-10-2006; European Union (2008) *Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks*, pp. 6-7.
- b Zie ook: D. Storrie (2006) *Restructuring and employment in the EU: concepts, measurement and evidence*, Brussel, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

De Europese dimensie van het Lissabon-proces

De kern van de Europese dimensie bestaat uit de interne markt en uit het beleid dat nodig is om een goede werking van de interne markt in brede zin te waarborgen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het verwezenlijken van een Europese Kennisruimte en van een interne markt voor energie en maatregelen ten einde de ambitieuze Europese doelstellingen voor reductie van broeikasgassen en voor meer hernieuwbare energie te halen zoals afgesproken in maart 2007 in de Europese Raad. De nadruk in dit hoofdstuk ligt op deze Europese dimensie.

Lissabon-agenda 2005-2010 (en daarna)

Om de voortgang van het afgesproken Lissabon-proces te stimuleren wordt er jaarlijks een Voorjaarstop van Europese regeringsleiders over de voortgang gehouden. In 2005 hebben de regeringleiders een bredere tussenbalans opgemaakt van het Lissabon-proces tot dan toe. Daarin werd mede op basis van het kritische rapport van de commissie onder oud-minister-president Kok geconstateerd dat er onvoldoende voortgang was in de uitvoering in de diverse lidstaten en dat er daarom alle reden was voor een nieuwe krachtige impuls. Sinds 2005 is er het een en ander verbeterd, althans in sommige landen. Op een aantal fronten zijn duidelijk positieve ontwikkelingen te zien; zoals op het punt van de stijging van de algemene participatiegraad (met 2,5 procentpunt sinds 2000) en vooral die van vrouwen (met 4 procentpunt sinds 2000) en ouderen (met 7 procentpunt sinds 2000). Maar op het gebied van versterking van flexibiliteit en van Europa's innovatieve groei-kracht zijn de Lissabon-resultaten nog mager, al gaat de beweging bij de productiviteits-groei nu in de goede richting. Nederland hoort bij de kopgroep in de EU. Het Nationale hervormingsprogramma dat Nederland in het kader van de nieuwe procedure in 2007 bij Brussel heeft ingediend, kreeg op bijna alle punten waardering van de Europese Commissie (behalve op het punt arbeidsparticipatie van vrouwen, oudere werknemers en kwetsbare groepen, langer werken en R&D).

In december 2007 heeft de Commissie over de uitvoering van het Lissabon-proces sinds 2005 een evaluatierapport opgesteld¹³. Daarin wordt geconstateerd dat op diverse punten

13 Zie: COM (2007) 803 *Strategisch verslag over de hernieuwde Lissabon-strategie voor groei en werkgelegenheid: lancering van de nieuwe cyclus (2008-2010)*, Brussel, Europese Commissie; COM (2007) 804 *Voorstel voor een communautair Lissabon-programma voor de periode 2008-2010*, Brussel, Europese Commissie.

nu duidelijk voortgang wordt geboekt en dat alle nadruk moet blijven liggen op de uitvoering en implementatie van die agenda (tempo).

Concreet houdt dit voor de periode 2008-2010 in:

- De Commissie zal een vernieuwde sociale agenda halverwege 2008 voorstellen;
- De Commissie zal in 2008 voorstellen maken voor een gemeenschappelijk immigratiebeleid;
- De EU zal een 'small business act' aannemen, om het groeipotentieel van het mkb ten volle te benutten;
- De EU zal er alles aan doen om de doelstelling van 25 procent administratieve-lastenreductie te bereiken in 2012 en een ambitieus vereenvoudigingsprogramma implementeren;
- De EU zal de interne markt verder versterken, de competitie in de dienstensector vergroten en verdere stappen nemen om de financiële markt te vervolmaken;
- De EU wil werk maken van het vrij verkeer van kennis en één Europese Onderzoeksruijnte creëren;
- De EU wil de condities voor innovatie verbeteren;
- De EU wil de interne markt voor energie vervolmaken en het pakket klimaatverandering aannemen;
- De EU wil een industriebeleid promoten dat zich meer in de richting van duurzame productie en consumptie beweegt;
- De EU wil bilateraal met de belangrijkste handelspartners onderhandelen om nieuwe kansen te creëren voor internationale handel en investeringen en inzetten op een gemeenschappelijke ruimte van regelgevingsvoorzieningen en standaarden.

De Commissie heeft terecht ook aandacht gevraagd voor de externe dimensie van de Lissabon-agenda, onder andere in de mededeling *Europa als wereldspeler: wereldwijd concurreren* (COM (2006) 567).

In de EU-Voorjaarstop van 13/14 maart 2008 hebben de EU-leiders de voorstellen van de Commissie ter zake van de Lissabon-agenda 2008-2010 onderschreven. Ook is het belang van de better regulation-agenda herbevestigd. Tevens is aangekondigd dat beraad gestart zal worden over voortzetting van de Lissabon-strategie na 2010.

4.3.2 *Interne markt als onderdeel van de Lissabon-strategie*

Een belangrijk onderdeel van de Lissabon-strategie is de verdere voltooiing van de interne markt. Het gaat hierbij om de klassieke 'vier vrijheden', namelijk die van het vrij verkeer van personen, kapitaal, goederen en diensten. In maart 2008 werd in de EU-Voorjaarstop een vijfde vrijheid gedeclareerd, te weten het vrij verkeer van kennis.

Interne markt en globalisering

Voor het versterken van de comparatieve voordelen en het verbeteren van het vestigingsklimaat is de EU zeer belangrijk. Dit is in essentie terug te voeren op de schaalvoordelen

van en de concurrentiedruk op de interne markt. Volgens Sapir is de interne markt niet alleen de kern van de Europese integratie, maar is het ook het belangrijkste instrument waarmee de EU de uitdagingen van globalisering kan aangaan¹⁴. Hiervoor zijn verschillende redenen¹⁵:

- Om scherp te blijven in de concurrentie hebben Europese bedrijven een grote thuismarkt nodig. Deze concurrentie vindt plaats binnen een uitgewerkt kader van minimumnormen voor de bescherming van werknemers, consumenten en het milieu. Als bron van hoogwaardige en innovatiegedreven vraag geeft de interne markt Europese producenten de juiste prikkels om zich te specialiseren in hoogwaardige productie.
- De interne markt geeft Europese bedrijven de mogelijkheid om te profiteren van schaalvoordelen op het terrein van R&D, innovatie, productie en marketing. In dit geval is ook de leidende rol van de EU van belang bij het stellen van internationale standaards en normen (zie paragraaf 4.5). Om sterker te staan in het internationalisatieproces van R&D is het wenselijk de Europese onderzoeks- en kennisruimte verder te ontwikkelen¹⁶.
- De interne markt maakt Europa ook aantrekkelijker als vestigingsplaats voor bedrijven en individuele werknemers van buiten de EU. Dit versnelt de technologiediffusie.
- De concurrentie op de interne markt zorgt ervoor dat ruilvoetwinsten als gevolg van lagere importprijzen ook tot uitdrukking komen in lagere consumentenprijzen.

Voortgang voltooiing interne markt

Het SER-advies over de evaluatie van de Lissabon-strategie uit 2004 heeft aandacht gevraagd voor het gebrek aan vooruitgang bij de realisatie van de Lissabon-doelstellingen. Daarbij wees de raad onder andere op de tekortschietende dynamiek op de interne markt. Volgens de raad doen lidstaten te weinig om bestaande knelpunten weg te nemen (arbeidsmobiliteit, grensoverschrijdende diensten (zie hieronder), ondernemen in andere landen, Gemeenschapsoctrooi, implementatie en handhaving van internemarktregelgeving). De lidstaten en de EU maken op deze manier onvoldoende gebruik van de bijdrage die de interne markt levert aan het versterken van de positie van Europese bedrijven. Hoewel er na 2004 op enkele terreinen vooruitgang is geboekt, is de situatie nog steeds niet bevredigend¹⁷. Zo is het Gemeenschapsoctrooi nog steeds niet geregeld.

De Europese Commissie heeft november jl. voorstellen gedaan om de interne markt te moderniseren (Single Market Review)¹⁸. In de Voorjaarstop van maart 2008 zijn de betreffende voorstellen onderschreven als onderdeel van de Lissabon-strategie.

14 Zie: A. Sapir (2005) *Globalisation and the reform of European social models*, Bruegel Policy Brief, 2005/01, p. 3.

15 Zie: F. Ilzkovitz, A. Dierx, V. Kovasz en N. Sousa (2007) *Steps towards a deeper economic integration: The Internal Market in the 21st century: A contribution to the Single Market Review*, European Commission, Economic Papers, no. 271, p. 26.

16 Zie ook SER (2004) CSED-rapport *Met Europa meer groei*, op.cit., hoofdstuk 7.

17 Zie b.v. OECD (2007) *OECD Economic Surveys: European Union*, vol. 2007/11, Parijs, OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development, hoofdstuk 2 en 3.

18 Zie: *Europese Raad van Brussel 13/14 maart 2008: Conclusies van het voorzitterschap*.

Het is nu vooral aan de lidstaten om in het kader van de Lissabon-strategie zich hieraan te binden.

Het vrij verkeer van personen geldt in Nederland sinds 1 mei 2007 voor alle EU-landen minus Roemenië en Bulgarije. Voor deze landen moet het vrij verkeer per 1 januari 2009 of anders uiterlijk per 1 januari 2012 zijn doorgevoerd.

Eind 2006 is na moeizame discussies een Dienstenrichtlijn van kracht geworden. De raad bracht daarover medio 2005 een unaniem advies uit¹⁹. De richtlijn moet uiterlijk eind 2009 geïmplementeerd zijn door de lidstaten.

Een belangrijk aandacht bij de vrijmaking van het dienstenverkeer betreft de arbeidsvoorwaarden van gedetacheerde werknemers. In het eerder genoemde advies *Dienstenrichtlijn* is de raad ook uitgebreid ingegaan op de verhouding van deze richtlijn met de al sinds 1996 van kracht zijnde Detacheringsrichtlijn, welke ziet op de toepassing van bepaalde wettelijke beschermingsregelingen respectievelijk arbeidsvoorwaardelijke regelingen op vanuit een ander EU-land gedetacheerde werknemers. In april 2008 heeft de Commissie een nadere aanbeveling aan de lidstaten gepubliceerd over enkele aspecten van toepassing van de detacheringsrichtlijn²⁰. In Nederland is deze richtlijn geïmplementeerd met de Wet Arbeidsvoorwaarden Grensoverschrijdende Arbeid (WAGA), die sinds 2005 ook betrekking heeft op de zogenoemde kernvoorwaarden van algemeen verbindend verklaarde cao's. Over de inhoud en betekenis van de WAGA heeft de Stichting van de Arbeid reeds medio 2006 een aanbeveling aan cao-partijen uitgebracht, die op zijn beurt weer onderdeel vormt van een begin 2007 met de minister van SZW overeengekomen tripartiet kader²¹.

Het Europese Hof heeft onlangs een drietal uitspraken gedaan over de toepassing van de detacheringsrichtlijn (in de zaken Laval, Viking en Rüfert). De Europese vakbeweging ervaart deze uitspraken als druk op de positie van sociale partners op nationaal niveau en hun vrijheid om collectieve afspraken vorm te geven. Overigens is het kabinet van oordeel, op grond van een nadere analyse van deze drie uitspraken, dat er geen aanleiding is "om aan te nemen dat een van de genoemde zaken consequenties zal hebben voor de wijze waarop de bescherming van werknemers in Nederland is georganiseerd"²².

19 SER (2005) Advies *Dienstenrichtlijn*, publicatienr. 05/07, Den Haag.

20 *Draft Commission recommendation on enhanced administrative cooperation in the context of the posting of workers in the framework of the provision of services.*

21 Stichting van de Arbeid (2006) *Aanbeveling inzake de toepassing van arbeidsvoorwaardelijke regels bij grensoverschrijdende arbeid in Nederland*, publicatienr. 9/06, juni 2006, Den Haag; Stichting van de Arbeid en minister van SZW (2007) *Kader voor samenwerking ten behoeve van de handhaving van regelingen bij grensoverschrijdende arbeid*, 31 januari 2007, Den Haag. Dit kader is in juni 2008 geëvalueerd door partijen.

22 Brief van minister Donner aan de Tweede Kamer van 15 mei 2008 over de Uitspraken van het Europese Hof van Justitie.

Op het moment van vaststelling van dit advies vinden de Europese kampioenschappen voetbal plaats in Zwitserland en Oostenrijk. Bij nationale teams gaat het per definitie om de besten uit het desbetreffende land. In dat verband speelt ook de discussie of het in het licht van het vrij personenverkeer mogelijk is om in internationale wedstrijden van clubteams het aantal spelers uit een ander land te beperken. De raad heeft kennisgenomen van de volgende uitspraak van staatssecretaris Timmermans, zonder daar een eigen oordeel aan te verbinden²³:

Sport is totaal iets anders dan de gewone economie. Natuurlijk spelen economische elementen een rol, maar wij vinden dat Europa de krijtlijnen moet aangeven waarbinnen de sport zichzelf kan organiseren en de ruimte heeft haar organisatiestructuur op nationale basis te handhaven.

4.3.3 *Europese kennisruimte als onderdeel van de Lissabon-strategie*

Ontwikkeling van de Europese kennisruimte

Om sterker te staan in het internationalisatieproces van R&D is het wenselijk de Europese kennisruimte verder te ontwikkelen. De externe effecten van R&D en de schaalvoordelen van een Europese kennisruimte, die Europa ook aantrekkelijker kan maken voor talent van buiten, rechtvaardigen een grotere rol van de EU. De Europese Commissie stelt in het communautaire Lissabon-programma voor de periode 2008-2010 de volgende maatregelen voor om de Europese kennisruimte te versterken:

- de middelen voor onderzoek en ontwikkeling om redenen van effectiviteit bundelen door tegen eind 2008 gebieden voor gezamenlijke programmering overeen te komen en tegen eind 2010 gemeenschappelijke oproepen voor projecten te lanceren;
- de grensoverschrijdende mobiliteit en carrièremogelijkheden van onderzoekers verbeteren aan de hand van een 'Europees paspoort';
- het Europees Instituut voor Innovatie en Technologie volledig operationeel maken;
- een nieuwe generatie onderzoeksfaciliteiten van wereldklasse lanceren door tegen eind 2009 stappenplannen voor de start van de gezamenlijk overeengekomen projecten op te stellen; voor projecten op wereldschaal, een dialoog met belangstellende internationale partners starten in 2008;
- voltooiing van de maatregelen die aangekondigd zijn in het beleidsplan legale arbeidsmigratie (zie hieronder).

Europees beleid ten aanzien van kennismigranten

Over het arbeidsmigratiebeleid heeft de SER in 2007 een unaniem advies uitgebracht. Hierin wordt onder andere aandacht geschonken aan de mondiale migratiestromen, het Europees arbeidsmigratiebeleid en de arbeidsmigratie uit ontwikkelingslanden. In het advies wordt een omslag in het arbeidsmigratiebeleid bepleit waarbij het beginsel 'nee tenzij' moet plaatsmaken voor een basisfilosofie waarbij 'ja mits' de leidende gedachte is. Voor hooggekwalificeerde arbeidsmigranten die een meerwaarde hebben voor de Neder-

23 'Europa draagt bij aan de schade voor sport', interview in de Volkskrant van 4 juni 2008.

landse samenleving, betekent dit een omslag naar een meer selectief en uitnodigend beleid. De raad heeft in dit kader ook gepleit voor een betere uitvoering van het beleid voor kennismigranten. De raad geeft in dit advies ook aan dat hij het, in lijn met de algemene voorkeur voor meer selectiviteit in het arbeidsmigratiebeleid, wenselijk acht voor het hoogste segment van de arbeidsmarkt op EU-niveau meer zaken gemeenschappelijk te regelen.

Het kabinet heeft inmiddels het SER-advies overgenomen en de regelgeving ter zake in de geest van het advies versoepeld. In oktober 2007 heeft de Europese Commissie voorstellen ingediend voor een richtlijn over de voorwaarden voor binnenkomst en verblijf van kennismigranten en voor een kaderrichtlijn gericht op de vereenvoudiging van procedures voor het aanvragen en verkrijgen van één vergunning voor werk en verblijf voor arbeidsmigranten uit derde landen. De Commissie heeft aangekondigd in 2008 met voorstellen voor regelgeving te komen voor het toelaten van seizoensarbeiders en gesalarieerde trainees uit landen buiten de EU.

Europese begroting en Europese kennisruimte

De EU heeft een begroting van ruim 100 miljard euro, oftewel rond 1 procent van het bbp van de EU. De afspraak is gemaakt voor de periode 2007-2013 dat dit ook het maximum is. Daarbinnen wordt circa 39 procent uitgegeven aan het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (in 1981 was dit nog meer dan 60 procent) en circa 36 procent aan de structuurfondsen (in 1988: 17 procent)²⁴. Dit jaar zal de Europese Commissie haar Midterm review presenteren met opties voor het toekomstige begrotingsbeleid. Hierover heeft zij op 10 april jl. een aantal stakeholders in Nederland geconsulteerd²⁵.

De raad acht het van belang om in de toekomst de Europese gelden vooral te richten op concurrentieversterkende, innovatieve projecten. Op EU-niveau zal het budget voor kennis en innovatie – dat nu 0,05 procent van het EU-bnp bedraagt – moeten worden verhoogd. Cofinanciering van R&D kan worden ingezet voor projecten die qua schaal anders niet van de grond zouden komen. Voorwaarde is wel dat de effectiviteit van de hernieuwde kaderprogramma's voor onderzoek en ontwikkeling is aangetoond. Daarnaast is het ook de vraag in hoeverre nationale onderzoeksgelden naar het Europese niveau kunnen worden ondergebracht.

24 Het SER-advies *Waarden van de Landbouw* (2008, op.cit.) bepleit een verder hervorming van het GLB.

25 Bij brief d.d. 14 april 2008 heeft het kabinet zijn formele reactie toegestuurd aan de Europese Commissie.

4.3.4 Oordeel van de raad

Het belang van de Lissabon-agenda

Het gaat voor Europa niet alleen om het *aanpassen* aan de globalisering maar bij een goed beleid ook om het *mede vormgeven* van de globalisering²⁶. Dat onderstreept nog eens het cruciale belang van de Lissabon-agenda, zoals de raad dat al deed in haar advies ter zake uit 2004. De noodzaak van de Lissabon-agenda voor de economische toekomst van Europa is zeer groot en is er alleen maar groter op geworden. Een agenda, die terecht ook breder is geworden: het gaat om een gezond economisch beleid, maar ook om een goed werkgelegenheidsbeleid, duurzaamheid en een goede balans tussen flexibiliteit en zekerheid, mede op basis van het *flexicurityconcept*.

In de lidstaten zelf zullen de regeringsleiders alsmede de sociale partners hun eigen Lissabon-agenda veel beter moeten gaan vertalen in concrete, nationale groei- en werkgelegenheidsagenda's.

Voor de nieuwe cyclus 2008-2010 dient de nadruk volledig te liggen op voortgezette implementatie en naleving van de bestaande richtsnoeren. Het spreekt daarbij vanzelf, dat het belang van de Lissabon-strategie ook na 2010 onverminderd is.

Versterking van de interne markt

De EU zal zich voortaan nog meer moeten richten op verdere versterking van de interne markt. Daar hoort ook de aanpak bij in Brussel van allerlei overbodige regelgeving en scherpere toetsing van nieuwe regelgeving, ook via *impact assessment*.

De raad juicht toe dat er met het Better Regulation-programma voortgang wordt gemaakt en spoort alle betrokkenen aan om de hoge prioriteit hiervan waar te maken. De recent ingestelde commissie-Stoiber kan hierbij eveneens een goede rol spelen.

Nederland kan zelf bijdragen tot een betere implementatie en handhaving van de interne-marktregels door sneller terugdringen van het implementatietekort en door meer bekendheid te geven aan en door middelen vrij te maken voor het SOLVIT-programma, waarmee op relatief snelle wijze problemen op de interne markt kunnen worden opgelost.

De raad acht een snelle implementatie van de dienstenrichtlijn door alle lidstaten van belang, evenals een goede naleving daarvan in de praktijk. Onder andere uitzendarbeid is uitgezonderd van de dienstenrichtlijn. Het EU-overleg over een specifieke richtlijn ter zake heeft nog steeds niet tot overeenstemming geleid. Hoe dat ook zij, de raad acht het van belang dat in alle EU-lidstaten uitzendarbeid kan plaatsvinden, uiteraard binnen

26 J. van Gennip (*The European Union as a global player in international cooperation*, inleiding voor SID en Deutsches Entwicklungs Institut, Bonn, 14 september 2007) spreekt over een 'European Consensus' als een Europese benadering van globalisering (svraagstukken). Deze staat tegenover de zogenoemde 'Washington Consensus' die staat voor een standaardpakket van beleidshervormingen – met een accent op deregulering, liberalisering en privatisering – dat onvoldoende wordt afgestemd op de specifieke omstandigheden in verschillende landen.

bepaalde wettelijke randvoorwaarden. De raad heeft in dit verband kennisgenomen van het op 9 juni 2008 bereikte akkoord in de Raad van Ministers over een richtlijn ter zake.²⁷

De raad bevestigt de fundamentele én de per saldo positieve economische betekenis van het vrij verkeer van werkenden binnen de EU en onderstreept het belang van de genoemde Stichtingsaanbeveling en tripartiete afspraken in dit verband²⁸.

Hij acht een doorvoering van het vrij verkeer van werkenden uit Roemenië en Bulgarije om deze redenen van belang. De raad verwijst terzake verder naar de conclusies van het Voorjaarsoverleg d.d. 23 april 2008.

Europese kennisruimte

De introductie van de ‘vijfde vrijheid van kennis’ acht de raad een belangwekkend signaal voor de verdere ontwikkeling van een Europese kenniseconomie, inclusief daarop inspelende, grote mogelijkheden voor kennismigratie van werkenden, studerenden en researchers.

De raad is van oordeel dat er EU-regels ter zake van kennismigranten moeten komen. Het moet echter aan nationale overheden worden overgelaten om zelf te bepalen hoeveel economische migranten worden toegelaten. De Europese regelgeving moet gericht zijn op snelle en transparante procedures op nationaal niveau waarbij één loket wordt gecreëerd voor het verkrijgen van vergunningen om het land binnen te komen, te verblijven en te werken. Verder is het wenselijk dat de grensoverschrijdende mobiliteit wordt verbeterd van migranten uit derde landen die reeds in een EU-lidstaat werken en wonen. Tenslotte is van belang dat de voorgestelde EU-regeling voor hooggekwalificeerde arbeid geen belemmering vormt voor gunstiger nationale kennismigrantenregelingen.

Sociale partners hebben in het Voorjaarsoverleg van 23 april 2008 gepleit voor een versnelde openstelling van de grenzen in Nederland voor zogeheten kennismigranten. Het kabinet heeft juni 2008 het beleidsdocument *Blauwdruk modern migratiebeleid* over de voorgenomen modernisering van het migratiebeleid naar de Tweede Kamer gestuurd. Het beleid ten aanzien van kennismigranten maakt hier onderdeel van uit.

De verhoging van het EU-budget voor kennis en innovatie vraagt om een herschikking van de Europese begroting. De raad vindt dat dit bij de onderhandelingen over de financiële perspectieven voor de periode 2013-2019 een prioritaire inzet voor Nederland zou moeten zijn.²⁹ Hij verwijst hiervoor ook naar de raadpleging op 10 april 2008 van Nederlandse stakeholders over de toekomstige EU-begroting.

27 Zie: Council of the European Union, Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs, Luxemburg 9-10, June 2008, pp. 11-12.

28 De raad sprak zich hier al over uit in positieve zin in zijn advies *Arbeidsmobiliteit in de EU* (2001, publicatienr. 01/04).

29 Zie ook: AIV (2007) *De Financien van de Europese Unie*, Den Haag, Adviesraad Internationale Vraagstukken, pp. 21-24.

Betrokkenheid civil society

Tenslotte acht de raad het van belang dat de Lissabon-strategie zoveel mogelijk gedragen wordt door sociale partners en breder de *civil society*.

De raad acht daarom het jaarlijkse consultatief overleg van de SER met het kabinet (laatstelijk op 14 februari jl.) van betekenis.

Hij juicht ook toe dat de Europese Commissie nadrukkelijk het EESC betreft bij de bevordering van een goede implementatie van die strategie in de lidstaten³⁰.

4.4 Energie-, klimaat- en specifiek milieubeleid

Duurzaamheid

Het concept van een duurzame ontwikkeling verscheen voor het eerst in het rapport *Our Common Future* van de commissie-Brundtland uit 1987³¹. Duurzame ontwikkeling werd in het Verdrag van Amsterdam (1997) opgenomen als één van de doelstellingen van de EU. Sinds 2006 lijkt sprake van een bewustzijnsprong, vooral veroorzaakt door de dreiging van een onomkeerbare opwarming van de aarde (als gevolg van CO₂-uitstoot), met alle maatschappelijke en economische gevolgen van dien. Daarmee is de samenhang tussen energie- en klimaatbeleid in volle omvang zichtbaar geworden.

De discussie over klimaatverandering en energie kan hand in hand gaan met de discussie over een vernieuwde Lissabon-strategie, hij vormt daarvan in feite een onderdeel.

Hamvraag is hoe de EU leidend kan zijn ten aanzien van de klimaatdiscussie en tegelijkertijd de Europese economie kan versterken.

Het kabinet heeft aangekondigd een adviesaanvraag over de tweede duurzaamheidsverkenning aan de SER te richten. Het gaat hierbij om een verkenning van de duurzaamheidsproblematiek vanuit drie samenhangende vraagstukken: armoede en ontwikkeling, energie en klimaat en ruimte en biodiversiteit.

Energie en klimaat

Op 23 januari 2008 heeft de Commissie een ingrijpend pakket aan maatregelen voorgesteld ter zake van CO₂-reductie, duurzame energie en energiebesparing ('3x20 procent'). Bij wereldwijde afspraken gaat het om een CO₂-reductie van 30 procent.

Kernenergie is in dit verband een optie, die blijft voorbehouden aan een beslissing door iedere lidstaat afzonderlijk.

-
- 30 De Lissabon-werkgroep van het EESC (waarin ook vertegenwoordigers van de nationale SER'en participeren) richt zich op de uitvoering van de Lissabon-strategie voor de vitalisering van de Europese economie en de rol die sociale partners hierbij kunnen spelen. In juli 2007 heeft het EESC vier adviezen uitgebracht die onder de verantwoordelijkheid van de Lissabon-groep in afzonderlijke studiegroepen waren voorbereid.
- 31 Als uitvloeisel daarvan kwam ook, na langjarige consultatie van de samenleving, in 2000 het *Handvest van de Aarde (Earth Charter)* tot stand (zie bijlage 6).

Met het *Werkprogramma Schoon en Zuinig* geeft het huidige kabinet invulling aan het Nederlandse energie- en klimaatbeleid, in aansluiting op de Europese doelstellingen. Daarbij zijn de volgende doelstellingen voor het jaar 2020 geformuleerd:

- een energiebesparing van 2 procent per jaar;
- een verhoging van het aandeel duurzame energie tot 20 procent in 2020;
- een reductie van de uitstoot van broeikasgassen, bij voorkeur in Europees verband, van 30 procent in 2020 ten opzichte van 1990.

Op de EU-Voorjaarsstop van 13/14 maart 2008 hebben de EU-leiders zich gecommitteerd aan een inspanningsverplichting om eind 2008 tot een akkoord te komen op basis van het voorliggende Commissie-pakket en dit vroeg in 2009 definitief af te handelen. Daarbij is thans reeds aandacht gevraagd voor de specifieke positie van de energie-intensieve industrie, waarvoor adequate concurrentievoorwaarden moeten blijven gelden. Over de interne energiemarkt is in juni 2008 een akkoord bereikt.

Visie van de raad

De SER onderschrijft de doelstelling uit het Coalitieakkoord van 7 februari 2007 dat “Nederland de komende kabinetsperiode grote stappen neemt in de transitie naar één van de duurzaamste en efficiëntste energievoorzieningen in Europa in 2020”.

Zoals aangegeven in zijn advies *Kernenergie en een duurzame energievoorziening* van maart 2008, streeft de raad naar een duurzame energievoorziening. Dat is een maatschappelijk ontwikkelingsproces waarin steeds opnieuw een optimale balans moet worden gevonden tussen de verschillende elementen van duurzaamheid: leveringseisen voorzieningszekerheid (betrouwbaarheid), minimale milieubelasting (schoon en veilig) en betaalbaarheid (voor burger en bedrijf). Dat betekent volgens de SER:

- Een maximale en kosteneffectieve inzet van energie-efficiencyverbetering en energiebesparingsmogelijkheden. In het licht van het huidige niveau van energiebesparing (0,7 procent per jaar) zijn aanzienlijke extra financiële en technologische inspanningen en nieuwe beleidsmaatregelen nodig om de beoogde besparingsdoelstelling (2 procent per jaar) in het vizier te krijgen.
- Substantiële investeringen in verdere ontwikkeling, opschaling en uitrol van hernieuwbare energie. Het vereist een langjarig zeer stevig pakket van maatregelen om het huidige aandeel (2,4 procent in 2005) fors te verhogen.
- Een geavanceerde wijze van gebruik van fossiele bronnen (kolen en gas) met het oog op de terugdringing van de uitstoot van broeikasgassen ('schoon fossiel').

De centrale ondernemersorganisaties hebben op 1 november 2007 met het kabinet het *Duurzaamheidsakkoord* gesloten. Daarin heeft het bedrijfsleven de door de Commissie geformuleerde doelstellingen ('3x20%') onderschreven. Hiertoe worden thans nadere sectorafspraken gemaakt. De overheid zal van haar zijde het bedrijfsleven betrekken bij de verdere invulling van het beleid en geen maatregelen treffen die de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven schaden.

De in Bali overeengekomen *road map*³² is hopelijk het begin van een geïntensiveerde wereldwijde aanpak vanaf 2012. Alles moet worden ingezet op een eind 2009 in Kopenhagen te bereiken akkoord met wereldwijde doelstellingen voor na 2012 (post-Kyoto), temeer omdat Europa mondiaal maar een deel van de CO₂-uitstoot veroorzaakt. Mochten deze onhaalbaar blijken, dan dient een nieuwe afweging binnen de EU gemaakt te worden hoe de doelstellingen alsnog te bereiken respectievelijk welke unilaterale doelstellingen verantwoord zijn in relatie tot de concurrentiepositie van het Europese bedrijfsleven. Het klimaatbeleid van de EU dient rekening te houden met de concurrentiepositie van Europese en Nederlandse bedrijven op de wereldmarkt. Als deze wordt bedreigd, moeten tijdig effectieve maatregelen worden genomen. De SER wijst in dit kader eenzijdige handelsmaatregelen aan de grens af. Veilen kan in het geval van een ontbrekend mondiaal akkoord geen optie zijn, zeker niet voor energie-intensieve sectoren, voor welke in de EU-Voorjaarsrapport van maart 2008 terecht al een uitzondering is geformuleerd.

Het Europese systeem van emissiehandel moet worden herzien: de verdeling van emissierechten over sectoren en individuele ondernemingen moet op Europees in plaats van nationaal niveau gaan plaatsvinden³³. De vast te stellen plafonds voor deze sectoren moeten recht doen aan het behoud van een mondiaal level playing field.

Een *vrije interne energiemarkt* is voorwaarde om te komen tot een betaalbare en efficiënte energievoorziening. Het doel van de liberalisering van de energiemarkten is drieledig: de versterking van het Europese concurrentievermogen in brede zin, evenals de borging van het recht van de Europese burgers op kwalitatief goede dienstverlening in de energie en de levering van de energie tegen een redelijke prijs. Het economisch verkeer in de energie is ook na liberalisering gebonden aan Europese en nationale regels die tot doel hebben de publieke belangen van de energievoorziening te borgen.

Kernenergie draagt op zichzelf bij aan minder energieafhankelijkheid van andere continenten én aan minder CO₂-uitstoot. Daartegenover staan de veiligheids- en afvalproblematiek.

De SER heeft in maart 2008 een nader advies uitgebracht met als kern dat Nederland in 2010 tot een nadere afweging zou moeten komen over de energievoorziening van de toekomst, waarbij kernenergie een van de opties is.

In zijn advies *Naar een kansrijk en duurzaam energiebeleid* heeft de raad aangegeven dat voor het draagvlak voor de energietransitie ook van belang is dat voldoende aandacht wordt besteed aan de sociale aspecten van de energietransitie zoals gezondheid, sociale innovatie (met aandacht voor energiegebruik op de werkplek) en werkgelegenheidsaspecten.

32 *Bali Road Map*, verklaring van de United Nations Conference on Climate Change, Bali, december 2007.

33 Zie: SER (2006) *Advies Naar een kansrijk en duurzaam energiebeleid*, publicatienr. 06/10, Den Haag, p. 105.

Fiscale vergroening

Milieuheffingen moeten primair geplaatst worden in het kader van de vraag in hoeverre dit instrument al dan niet een zinvolle bijdrage kan leveren aan het milieubeleid respectievelijk de uitvoering van het Duurzaamheidsakkoord in dat kader. Daarnaast is het van belang dat er rekening wordt gehouden met de concurrentiepositie van bedrijven respectievelijk tot beperking van de financiële ruimte van bedrijven voor de ambitieuze inspanningen van sectoren in het kader van het Duurzaamheidsakkoord³⁴.

Specifieke milieumaatregelen

De laatste jaren zijn successievelijk vele specifieke EU-milieurichtlijnen doorgevoerd, zoals ter zake van lucht, water en natuur. Een bodemrichtlijn werd in december 2007 door de Europese Raad geblokkeerd. De implementatie van deze richtlijnen veroorzaakte soms in lidstaten, waaronder zeker ook Nederland, grote uitvoeringstechnische en kostenproblemen³⁵. Bij dit type richtlijnen dient naar het oordeel van de raad, meer dan in het verleden, gezocht te worden naar een balans tussen kosten en milieuoopbrengst respectievelijk bezien te worden of het daarbij al dan niet gaat om een grensoverschrijdend vraagstuk (zoals met energie en klimaat evident wel het geval is).

4.5 Spelregels voor het globaliseringsproces

De EU is een belangrijke speler bij het bepalen van de spelregels voor het wereldhandelsstelsel. In het Verdrag van Lissabon is opgenomen dat het externe optreden van de Unie onder andere gericht is op³⁶:

- ondersteuning van de ontwikkelingslanden op economisch, sociaal en milieugebied, met uitbanning van armoede als voornaamste doel;
- stimulering van de integratie van alle landen in de wereldeconomie, onder meer door het geleidelijk wegwerken van belemmeringen voor de internationale handel.

4.5.1 De externe dimensie van de Lissabon-strategie

De interne Lissabon-strategie van de EU en de externe economische agenda moeten beter worden geïntegreerd om de kansen van de globalisering ten volle te kunnen benutten en groei en banen te realiseren. Dit is de achtergrond van de nieuwe strategie voor handel en concurrentie van de Europese Commissie die in oktober 2006 werd gepresenteerd. Markttoegang voor EU-producten tot markten buiten de EU, eerlijke concurrentievoorwaarden voor Europese bedrijven op de wereldmarkt en een open EU-markt voor producten uit derde landen vormen de drie pijlers van de strategie. De kernpunten van de strategie, genaamd *Global Europe: Competing in the World* zijn:

34 Zie ook SER-advies *Milieu als kans* (2005, publicatienr. 05/13), waarin ter zake van fiscale vergroening wordt ingegaan op zowel het EU- als het nationale niveau.

35 Vgl. SER (2006) *Advies Nederland en EU-milieurichtlijnen*, publicatienr. 06/06, Den Haag.

36 Verdrag van Lissabon betreffende de Europese Unie, artikel 21 (d en e).

- De succesvolle afsluiting van de Doha-ronde in het kader van de World Trade Organisation (WTO) blijft de eerste prioriteit van de Commissie.
- De EU zal meer bilaterale vrijhandelsakkoorden nastreven met geselecteerde landen en regio's. Deze akkoorden moeten dieper en breder zijn dan de WTO-agenda (bijvoorbeeld inclusief investerings- en mededingingsregels en milieu- en sociale bepalingen). De doorslaggevende criteria voor het openen van onderhandelingen zullen zijn de marktpotentie en het huidige beschermingsniveau van de wederpartij. Momenteel lopen er reeds onderhandelingen met de Gulf Co-operation Council en Mercosur (het economische samenwerkingsverband van Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay). Nieuwe prioriteiten zijn de groep Zuid-Oost-Aziatische landen verenigd in de ASEAN, India, Korea, Centraal-Amerika en de Andean.
- Het aanpakken van marktbelemmeringen (vooral ook marktbelemmeringen die áchter de grens spelen, zoals mededinging en technische voorschriften) in de trans-Atlantische economische relatie, omdat deze nog steeds het hart van de wereld-economie vormt.
- Meer focus op China om belemmeringen voor markttoegang en investeringen weg te nemen en intellectuele eigendomsrechten te beschermen.
- Een brede campagne om inbreuken op intellectuele eigendomsrechten door handelspartners uit te bannen. Intellectuele eigendomsbescherming geldt steeds meer niet alleen als een bescherming voor individuele commerciële belangen, maar vooral als een strategische bescherming van het comparatieve voordeel bij uitstek van de EU, namelijk de kenniseconomie.
- Een herziening van de 'Markttoegangsstrategie' van 1996 om handelsbelemmeringen (vooral ook non-tarifaire belemmeringen en beperkingen op de toegang tot grondstoffen) bij partners weg te nemen, met een focus op markten en sectoren waar de grootste economische winst te behalen is.
- Het *level playing field* versterken voor Europese bedrijven op overheidsaanbestedingsmarkten in derde landen, door het afsluiten van substantiële overeenkomsten met die landen.
- Een herziening van het handelspolitieke instrumentarium (onder andere antidumping) van de EU. Na de ervaringen met de import van Chinese textiel en schoenen in de afgelopen anderhalf jaar wil de Commissie dit aanpassen aan de nieuwe economische werkelijkheid van de globalisering.
- Een scherpere controle door de Commissie dat interne regelgeving van de EU niet de internationale concurrentiekracht van de EU ondermijnt.

De lidstaten hebben op het terrein van het externe handelsbeleid de bevoegdheden aan de EU gedelegeerd. De EU is dus het niveau waarop Nederland zaken die de WTO betreffen moet adresseren, zoals de non-trade concerns en het handelsbeleid en de verdere opening van de markten voor ontwikkelingslanden in het kader van de Doha-ronde.

Deze punten worden uitgebreider besproken in hoofdstuk 5 en 6 van dit advies.

4.5.2 *De EU als internationale normzetter*

De EU speelt ook toenemend een wereldwijde normzettende rol op het terrein van consumenten- en technische standaards en accountancy.

Door de grootte van de Europese markt, zeker ook sinds de uitbreiding, speelt de EU in toenemende mate een leidende rol in het stellen van internationale normen en regels voor goederen en diensten. De EU neemt hierbij steeds meer een positie in naast of zelfs in de plaats van de VS. Dit vergemakkelijkt de export van Europese bedrijven naar landen buiten de EU en biedt bedrijven en consumenten bescherming omdat het verzekert dat de import naar de EU aan bepaalde standaards voldoet. De leidende rol van de EU draagt bij aan een race naar de top van internationale normen. Op de mogelijke effecten hiervan voor ontwikkelingslanden gaat paragraaf 5.3 in.

Een aantal voorbeelden van die normzettende rol zijn³⁷:

- De GSM-standaard voor mobiele telefonie. Op dit moment zijn er wereldwijd bijna 2,5 miljard mobiele GSM-telefoons in gebruik.
- Voedselveiligheid. EU-beleid en -beginselen zoals het voorzorgsprincipe maken deel uit van de Codex Alimentarius, de in VN-verband ontwikkelde normen op het terrein van voedselveiligheid en hygiëne.
- Veiligheid op zee. De door de EU voorgeschreven norm van dubbelwandige tankers is overgenomen door de International Maritime Organisation.
- Auto's. De EU speelt een leidende rol bij het stellen van regels op het terrein van uitstoot, veiligheid, en energie-efficiëntie.
- Accounting. De EU is in 2005 overgegaan tot de Internationaal Financial Reporting Standards. Sindsdien hebben meer dan honderd landen deze standaards overgenomen. De VS hebben stappen in deze richting genomen en ontwikkelen nu een aansluiting met hun eigen standaards.

4.5.3 *Sovereign Wealth Funds*

Naar aanleiding van de groei van de zogeheten Sovereign Wealth Funds (SWF's) is de vraag opgekomen naar regulering van dergelijke fondsen. De noodzaak van dergelijke regelgeving moet echter eerst nader worden onderzocht. Vrijheid van investeringen is een zeer belangrijk principe, maar daarbij moeten twee kanttekeningen gemaakt worden. Er moet sprake zijn van wederkerigheid van investeringstoegang tot elkaars markten (vooral actueel in Rusland). Verder kan er een andere afweging nodig zijn indien omvangrijke investeringen van staatsfondsen gestuurd worden, of kunnen worden, door politieke motieven van overheden. Meer onderzoek is nodig naar wat precies het probleem is, of in de toekomst kan worden. Als dit onderzoek uitwijst dat maatregelen nodig

---

37 Zie: COM 2007 (724) *The external dimension of the single market review*, Brussel, Europese Commissie.

zijn, moet eerst gekeken worden in hoeverre met bestaande beleidsinstrumenten kan worden volstaan; bij verdergaande maatregelen moeten de beginselen van proportionaliteit en transparantie richtinggevend zijn en moet er voorzien zijn in een beroepsmogelijkheid. Vooralsnog lijkt het erop dat deze fondsen in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de stabiliteit van het financiële systeem door de herkapitalisatie van in moeilijkheden geraakte financiële instellingen.

Als er regels worden vastgelegd, dient dat op Europees niveau te geschieden. Hiervoor zijn drie redenen³⁸:

- Als ieder lidstaat afzonderlijke regels en voorwaarden vaststelt, leidt dat tot versnippering van de interne markt en kan het schadelijk zijn voor de Europese economie als geheel.
- Door gezamenlijk op te treden kunnen de lidstaten ook hier op internationaal niveau meer gewicht in de schaal leggen en kan de EU een drijvende kracht worden achter het internationale werk op dit gebied.
- Een gezamenlijke aanpak past ook in de geloofwaardigheid van het EU-handelsbeleid dat gericht is op het openbreken van markten in derde landen.

De Europese Commissie concludeert dat de bestaande Europese regelgeving ruimte biedt om de zorgen met betrekking tot de niet-commerciële praktijken of motieven van de SWF's te adresseren³⁹. De voorstellen van de Europese Commissie richten zich vooral op de verdere ontwikkeling van internationale richtsnoeren in het kader van het IMF en de OESO en een vrijwillige gedragscode. Het doel van deze voorstellen, die door de Europese Raad grotendeels zijn overgenomen, is te komen tot meer transparantie in het bestuur en het beleggingsbeleid van de SWF's. Deze voorstellen gaan volgens de raad in de juiste richting.

Het Nederlandse kabinet concludeert dat de publieke belangen in Nederland goed zijn geborgd – zelfs als SWF's in de toekomst wel vanuit politieke motieven zouden handelen⁴⁰. Het kabinet neemt aanvullende maatregelen om mogelijk toekomstige risico's verbonden aan SWF's zo efficiënt mogelijk te beheersen. Uitgangspunt daarbij is het behoud van het open karakter van de Nederlandse economie en respect voor de Europese wet- en regelgeving. Het gaat daarbij om maatregelen in de sfeer van de corporate governance en het staatsdeelnemingsbeleid. Verdergaand beleid als bijvoorbeeld een toets op het publiek belang, zoals in het VK, zal het kabinet bestuderen. De raad onderschrijft het standpunt van het kabinet, maar benadrukt het belang van wederkerigheid van investeringstoegang tot elkaars markten en de aanvullende voorstellen van de Europese Commissie voor meer transparantie in het bestuur en het beleggingsbeleid van de SWF's.

38 Zie: COM(2008) 115 *A common European approach to Sovereign Wealth Funds*, Brussel, Europese Commissie, pp. 7-8.

39 Zie: (COM) (2008) 115, p. 6.

40 Zie: *Staatsfondsen*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2007/2008, 31 350, nr. 1, Brief van de ministers van Financiën en Economische Zaken met notitie inzake Sovereign Wealth Funds (SWF's).

4.5.4 *Financieel toezicht*

De gebeurtenissen op de Amerikaanse hypotheekmarkt hebben het belang van goed toezicht voor de stabiliteit van de financiële markten onderstreept. Door de integratie van de financiële markten hebben dergelijke gebeurtenissen wereldwijde consequenties. Grootschalige problemen zoals die op de Amerikaanse hypotheekmarkt hebben zich in Europa nog niet voorgedaan. De problemen lijken zich hier vooralsnog te beperken tot individuele gevallen zoals de Duitse Landesbanken, Northern Rock en Société Generale, waar vooral interne toezichtmechanismes hebben gefaald. Dit neemt niet weg dat ook op Europees niveau van belang is om na te gaan of er lacunes zijn in het bestaande toezichtmechanismes.

De Europese regeringsleiders hebben op de EU-Voorjaarstop van 2008 geconcludeerd dat het van essentieel belang is dat er snel volledige openheid komt over de risico's in de beleggingen en schulden van financiële instellingen. De Europese Raad roept op tot beleidsmaatregelen op vier gebieden:

- Het verbeteren van de transparantie voor beleggers, markten en regulerende instanties, in het bijzonder voor de risico's verbonden aan zogeheten gestructureerde producten en beleggingen buiten de balans.
- Het verbeteren van waarderingsnormen, met name voor niet-liquide activa.
- Het versterken van het toezichtskader en het risicobeheer in de financiële sector door gedeeltelijke herziening van de richtlijn inzake kapitaalvereisten en het versterken van het beheer van liquiditeitsrisico's.
- Het verbeteren van de marktwerking en de prikkelstructuur op het terrein van de kredietbeoordelaars.

De Ecofin-Raad heeft in vervolg hierop in maart 2008 voorstellen gedaan voor de verbetering en convergentie van de Europese toezichtsregels en regels voor de Europese samenwerking bij grensoverschrijdende financiële crisis. Daarnaast dienen de snelle-waarschuwingssystemen op EU- en internationaal niveau te worden versterkt waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor het Financial Stability Forum, het belangrijkste internationale overlegorgaan voor overheden, centrale banken en overige toezichtshouders op de banken.

4.5.5 *Internationale medezeggenschap*

In het globaliseringsproces is betrokkenheid van alle stakeholders bij de internationaal opererende vennootschap van belang. In februari 2008 heeft de SER het advies *Evenwichtig Ondernemingsbestuur* uitgebracht. Daarbij is ook aandacht geschonken aan de medezeggenschap bij internationaal opererende ondernemingen of concerns, maar geen overeen-

stemming bereikt over de (gewenste) regeling ten aanzien van de EOR-Richtlijn⁴¹. Voor de inhoud van de verschillende standpunten zij verwezen naar dit advies.

Op 20 februari 2008 heeft de Europese Commissie opties gepresenteerd voor aanpassing van de huidige regeling van de Europese Ondernemingsraad, die conform de Verdrags-tekst zijn voorgelegd aan de Europese sociale partners met de vraag of men in onderhandeling wil treden in de Europese Sociale Dialoog over een aanbeveling ter zake. Omdat partijen vooralsnog geen gezamenlijke mogelijkheden zagen het overleg te openen, heeft de Commissie inmiddels aangekondigd met nadere voorstellen te komen. De raad spreekt de hoop uit dat partijen alsnog met elkaar in overleg gaan.

---

41 Op 22 september 1994 kwam de 'Richtlijn inzake de instelling van een Europese ondernemingsraad of van een procedure in ondernemingen of concerns met een communautaire dimensie ter informatie van en raadpleging van de werknemers' tot stand (EOR-richtlijn; 94/45/EC). Op grond van (de bijlage van) de Richtlijn heeft de EOR recht op informatie en raadpleging over vraagstukken die van belang zijn voor de hele onderneming of het hele concern met een communautaire dimensie.